

ПРОГРАМ ПРЕВЕНЦИЈЕ ДИСКРИМИНАТОРНОГ ПОНАШАЊА И ВРЕЂАЊА УГЛЕДА, ЧАСТИ ИЛИ ДОСТОЈАНСТВА

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ И ЦИЉЕВИ

Право на живот без дискриминације једно је од основних људских права и зато је забрана дискриминације дефинисана бројним документима. Правни оквир за дефинисање превентивних и интервентних мера и активности на спречавању и заштити од дискриминације и других облика понашања којима се вређа углед, част и достојанство личности представљају међународни прописи које је ратификовала Република Србија. Најзначајнија међу њима је Конвенција о правима детета из 1989. године. Поред тога, забрана дискриминације прописана је националним законима и подзаконским актима, као и посебним законима који се односе на систем образовања и васпитања.

Дискриминација и дискриминаторно поступање у образовању и васпитању је свако неоправдано прављење разлике према појединцу или групи, на отворен или прикривен начин, а које се заснива на личном својству. У пракси се често дешава да је тешко направити разлику између насиља и дискриминације. Сваки облик дискриминације је насиље, јер угрожава здравље, развој и достојанство појединца, док сваки облик насиља није дискриминација. Уколико је понашање засновано на **личном својству**, можемо говорити о дискриминаторном понашању.

Лична својства су:

- боја коже
- преци
- држављанство
- статус мигранта, односно расељеног лица
- национална припадност или етничко порекло
- језик
- верска или политичка убеђења
- пол
- родни идентитет
- сексуална оријентација
- имовно стање
- социјално и културно порекло
- рођење
- генетске особености
- здравствено стање
- сметње у развоју и инвалидитет

- брачни и породични статус
- осуђиваност
- старосна доб
- изглед
- чланство у политичким, синдикалним и другим организацијама

Да би за неко понашање или неки поступак могли да кажемо да је дискриминација или дискриминаторно понашање, разлог за такво понашање мора да буде лично својство. У корену дискриминаторног поступања су стереотипи и предрасуде. Предрасуде и стереотипи су научени облици мишљења, који се експлицитно, или имплицитно преносе кроз институције система. Афирмативна акција односи се на посебне мере које се уводе ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица која се налазе у неједнаком положају.

Тешки облици дискриминације, утврђени законом о забрани дискриминације, као што су: виктимизација, сегрегација, говор мржње, подстицање и удруживање ради вршења дискриминације, физички напад мотивисан мржњом због националне припадности, вере, пола или другог личног својства и сви други облици дискриминације који изазивају нарочито тешке последице по дискриминисано лице, односно групу, сврставају се у трећи ниво.

Виктимизација подразумева шиканирање и малтретирање лица или групе лица која тражи заштиту од дискриминације, која је пријавила или сведочи у корист дискриминисаног лица. *Сегрегација* подразумева одвајање припадника одређене групе од других лица или група лица, а у образовању и васпитању - издвајање одређених категорија учесника у образовању у специјалне школе, посебне предшколске и школске објекте, посебне групе, одељења или подгрупе у оквиру одељења, из разлога који није у складу са Законом и посебним законом. *Узнемиравање и понижавајуће поступање учесника у образовању*, као извршиоца дискриминације подразумева обраћање лицу или припадницима одређене групе лица и квалификује се као први ниво дискриминације, а говор мржње подразумева обраћање учесника у образовању најширој публици и неодређеном кругу људи, којим се подстиче дискриминација, мржња или насиље против припадника одређене групе.

Ако група учесника у образовању својим **удруженим понашањем** узнемирава и понижава друго лице или групу, а то понашање се понавља или траје, овај облик дискриминаторног понашања квалификује се као трећи ниво. Уколико је физички напад **мотивисан мржњом**, установа предузима и активности као у случајевима насиља трећег нивоа.

Општи циљ програма је обезбеђивање оптималних услова за сигурно и несметано одвијање васпитно - образовног процеса без дискриминације, неговање културе толеранције и међусобног уважавања и опхођења, а заснива се на следећим принципима:

- Школа неће толерисати климу која подстиче дискриминацију и употребу неприхватљивог језика комуникације, понашања или симбола за које се подразумева да шире мржњу, презир или предрасуде на основу расе, боје коже, националног порекла,

година живота, вереисповести, културе, брачног стања, пола или инвалидитета, а који могу бити извор настанка дискриминације.

- Деца и ученици имају право на квалитетно образовање у оквиру ресурса понуђених у установи које треба да користе сва деца и ученици тако да задовољавају своје потребе, имају право да се образују и боре у сигурној средини.
- Деца и ученици имају обавезу да учествују у активностима установе и поштују права друге деце/ученика и одраслих.
- Наставник има право на поштовање и помоћ свих сарадника, управе установе, деце и ученика, родитеља/старатеља.
- Наставник има одговорност да обавља образовно-васпитни рад прописан законом, на начин који одговара способностима деце и ученика и поштује личност и достојанство деце и ученика и одраслих.
- Родитељи/законски заступници детета имају право на учествовање у планирању и спровођењу свих процедура које су саставни део закона и правилника у области дискриминације.
- Родитељи/законски заступници детета имају обавезу да код свог детета развијају осећај одговорности, поштовања себе и других и развој личних потреба за образовањем и избором занимања.

Специфични циљеви у превенцији

- подизање нивоа свести и осетљивости свих у установи - нулта толеранција на све облике дискриминације и дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности;
- остваривање пуне посвећености установе и свих њених органа и тела у препознавању, спречавању и сузбијању дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности;
- сви носиоци обавеза заштите од дискриминације у установи (унутрашња заштита) и ван ње (спољашња заштита - породица, јединица локалне самоуправе, надлежни орган унутрашњих послова, центар за социјални рад, здравствена служба, министарство надлежно за послове образовања, Повереник, Заштитник грађана, Покрајински заштитник грађана - омбудсман, органи правосуђа и др.), сагласно закону, поступају хитно, ефикасно и координисано у спречавању и сузбијању дискриминаторног понашања.

Специфични циљеви у интервенцији

- заустављање дискриминаторног понашања или вређање угледа, части или достојанства личности из расистичких, сексистичких, хомофобичних, ксенофобичних, исламофобичних, антисемитских, антициганистичких или других облика дискриминаторног понашања према лицу, а нарочито млађем, слабијем, са сметњама у развоју и инвалидитетом, према родном идентитету, полу, сексуалној оријентацији, раси, боји коже, верској и националној припадности, језику, имовном стању, социјалном и културном пореклу и другим и претпостављеним или стварним личним својствима.
- осигуравање безбедности учесника у образовном и васпитном процесу (оних који трпе - дискриминисана лица, оних који сведоче и оних који чине - извршиоци дискриминације),
- смањивање ризика од понављања,
- ублажавање последица за све учеснике и

- праћење ефеката предузетих мера.

ПРЕВЕНТИВНЕ АКТИВНОСТИ				
Активност	Носилац активности	Исходи	Начин праћења/доказ	Време
Упознавање са <i>Правилником о поступању у установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности</i> основним појмовима, поступцима и процедурама - Савет родитеља, родитељи, сви запослени, ученици	Секретар, директор, одељењске старешине, старешине, Тим за заштиту	Запослени, родитељи и ученици су информисани о процедурама и поступцима за заштиту од дискриминаторног понашања и оспособљени да правилно и правовремено реагују	Записници са Савета родитеља, записници Тима за заштиту, записници са родитељских састанака и одељењских заједница. Јавно истканути и видљиви кораци за поступање у ситуацијама дискриминаторног понашања (коме се обратити, како реаговати)	Септембар, по потреби
Имплементирање питања дискриминације у оквиру доношења аката установе (развојни план, годишњи план рада, план стручног усавршавања запослених)	Директор	Школа остварује пуну посвећеност у препознавању, спречавању и сузбијању дискриминаторног понашања	Увид у развојни план, годишњи план рада, план стручног усавршавања запослених	Август - септембар
Анализа стања у остваривању равноправности и једнаких могућности	Тим за заштиту, педагог, психолог	Редовно се прате ефекти програма спречавања дискриминаторног понашања	Анкете, извештаји, школска евиденција	Септембар - октобар
Упознавање запослених са <i>Матрицом за процену нивоа дискриминације</i>	Тим за заштиту	Информисање запослених, процедурама и поступцима за заштиту од дискриминаторног понашања	Записник са Наставничког већа Графички приказ Матрице јавно и видљиво истакнут	Септембар - октобар
Дефинисање улога и одговорности у	Директор	Остварује се пуна посвећеност	Успостављен је ланац одговорности у примени	Трајно

примени процедура и поступака тј. успоставити ланац одговорности: • руководства, • чланова тима, • дежурних наставника, • предметних наставника, • одељењских старешина, • осталих запослених у школи.	Тим за заштиту	установе и свих њених органа и тела у препознавању, спречавању и сузбијању дискриминаторног понашања	поступака и процедура – записник Тима и увид у школска акта	
Реализовање наставних и ваннаставних активности које су усмерене на подизање свести ученика о препознавању и мерама за дискриминаторног понашања у оквиру ЧОС-а и других наставних и ваннаставних активности (обележавање 1. марта, радионице, трибине, презентације и сл.)	Одељењске старешине, наставници, предметни наставници, Ученички парламент, педагог, психолог, Тим за заштиту	Подиже се ниво свести и осетљивости свих у установи - нулта толеранција на све облике дискриминације и дискриминаторног понашања достојанства личности;	Записници одељењске заједнице. Увод у оперативне планове/писане припреме часова/радионица. Подношење извештаја/ евалуација реализованих активности. Фотографије, панои и други родукти реализованих радионица/часова/активности,	Трајно
Умрежавање свих кључних носилаца превенције дискриминаторног понашања (Савет родитеља, Школски одбор, Ученички парламент, Наставничко веће)	Директор Тим за заштиту	Унутрашња заштитна мрежа ефикасно функционише	Записници са седнице Савета родитеља, Школског одбора, Наставничког већа, извештај о раду Ученичког парламента	Трајно

Организовање обуке за запослене на тему дискриминаторног понашања	Директор Тим за заштиту	Оснажени су капацитети запослених за пружање додатне подршке, конципирање програма и предузимање активности усмерених на унапређивање односа међу учесницима у образовању, прихватање различитости и развоју интеркултуралности	Сертификати. Дисеминација унутар установе.	Најмање једном у току школске године
Обезбеђивање сразмерне заступљености родитеља деце и ученика припадника националне мањине у савету родитеља и општинском савету родитеља.	Директор	Сви родитеља су подједнако укључени у савету родитеља и општинском савету родитеља.		Трајно
Индивидуализација наставе, интензивно учења српског језика или језика националне мањине и друге мере подршке у складу са потребама учесника у образовању, у складу са Законом.	Сви запослени	Додатна подршка за укључивање у вршњачку групу и инклузивно образовање	Школска евиденција	По потреби
Извештавања органа установе о остваривању и ефектима програма заштите	Директор, психолог, Тим за заштиту	Праћење и евидентирање врста и учесталости облика дискриминаторног понашања и процењивање ефикасности програма заштите	Извештаји и записници органа установе	Два пута годишње

ИНТЕРВЕНТНЕ АКТИВНОСТИ				
Активност	Носилац активности	Исходи	Начин праћења/доказ	Време
Индивидуално-саветодавни рад са ученицима који су актери у ситуацијама дискриминаторног понашања (жртве, починиоци)	Одељењски старешина, педагог, психолог	Ублажавање и отклањање последица насиља и реинтеграција детета/ученика у заједницу вршњака и живот установе;	Педагошка евиденција, досије ученика	Током године, по потреби
Рад са одељењским заједницама кроз држање радионица на тему дискриминаторног понашања у складу са могућим облицима дискриминаторног понашања у школи	Одељењске старешине, стручни сарадници, чланови тима за заштиту	Ублажавање и отклањање последица дискриминаторног понашања и формирање вредносних ставова за прихватање различитости и развој интеркултуралности	Материјали и продукти са одржаних часова	Током године према плану рада ЧОС-а
Поступање по корацима предвиђеним <i>Правилником о поступању установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања</i>	Тим за заштиту, педагог, психолог, одељењски старешина, директор, секретар	Спровођење поступака и процедура реаговања у ситуацијама насиља поступају хитно, ефикасно и координисано у спречавању и сузбијању дискриминаторног понашања.	Евиденција, протоколи, педагошка документациј	Током године
Сарадња са одговарајућим службама (, повереник, Центар за социјални рад, Школска управа и др. по потреби)	Тим за заштиту, директор, секретар	Спровођење поступака и процедура реаговања у ситуацијама дискриминаторног понашања.	Позиви, разговори, акције, пријаве, документација	Током године (по потреби)
Континуирано евидентирање случајева	Тим за заштиту, сви запослени	Спровођење поступака и процедура реаговања у	Евиденција, попуњавање предвиђених	Континуирано током године

дискриминаторног понашања		дискриминаторног понашања	образаца образаца, пријаве	
Рад са децом која су починила неки од облика дискриминаторног понашања – организовање појачаног васпитног рада	Тим за заштиту, одељењске старешине, педагог, психолог	Ублажавање и отклањање последица дискриминаторног понашања	Евиденција, попуњавање предвиђених образаца образаца	Континуирано током године (по потреби)

Поступање установе у случају дискриминативног понашања учесника у образовању и запосленог

Установа поступа у складу са Правилником увек када је учесник у образовању дискриминисано лице, извршилац дискриминације, односно сведок.

Сазнање о дискриминаторном понашању у установи може да се добије: опажањем, на основу сумње или информације да се дискриминација припрема, догађа или се догодила. Информација може да се добије непосредно - усмено, у писаном облику, коришћењем дигиталних средстава, поверавањем од самог дискриминисаног учесника у образовању или посредно - од његовог родитеља, вршњака, запослених, трећих лица као сведока, као и на основу анонимне пријаве.

Редослед поступања у интервенцији зависи од тога да ли се дискриминаторно понашање припрема, догађа или се догодило.

Редослед поступања у интервенцији је следећи:

- 1) Проверавање добијене информације;
- 2) Зауостављање дискриминаторног понашања и смиривање учесника;
- 3) Обавештавање и позивање родитеља;
- 4) Прикупљање релевантних информација и консултације;
- 5) Предузимање мера и активности;
- 6) Праћење ефеката предузетих мера и активности.

Установа поступа у складу са Законом и Правилником када је запослени извршилац дискриминације, а дискриминисано лице, односно сведок - учесник у образовању.

Сазнање о дискриминаторном понашању запосленог у установи може да се добије: опажањем, сумњом или информацијом да се дискриминација припрема, догађа или се догодила. Информација може да се добије непосредно - усмено, у писаном облику, као и на основу анонимне пријаве, коришћењем дигиталних средстава, поверавањем од самог дискриминисаног учесника у образовању или посредно - од његовог родитеља, вршњака, других запослених или трећих лица као сведока.

Редослед поступања у интервенцији зависи од тога да ли се на основу информације дискриминаторно понашање запосленог припрема, догађа или се догодило.

Редослед поступања у интервенцији је следећи:

- 1) Заустављање дискриминаторног понашања;
- 2) Смиривање ситуације;
- 3) Обавештавање и позивање родитеља;
- 4) Подношење пријаве директору установе;
- 5) Консултације тима за заштиту;
- 6) Обавештавање Министарства - надлежне школске управе;
- 7) Праћење ефеката.